

**GÜRCİSTAN DIŞ POLİTİKASININ DEĞİŞEN
DİNAMİKLERİ: BATI İLE BÜTÜNLEŞMEDEN
DEMOKRATİK GERİLEMeye DOĞRU**

**THE CHANGING DYNAMICS OF GEORGIAN
FOREIGN POLICY: FROM INTEGRATION WITH THE
WEST TO DEMOCRATIC BACKSLIDING**

Yelda KARADAĞ*

ÖZ

Bu makale, Gürcistan'ın Sovyetler Birliği sonrası dönemdeki dış politika yönelimini iç ve dış dinamiklerin kesişimine odaklanarak neoklasik realist bir kuramsal çerçeveye analiz etmektedir. Gürcistan gerek coğrafi olarak gerekse sahip olduğu kaynaklar ve imkanlar bakımından jeopolitik risklere açık küçük ölçekli bir devlettir. Gürcistan'ın 2003 Gül Devrimi sonrası benimsediği Batı yanlısı dış politika yönelimi temelde Avrupa-Atlantik bütünleşmesi ve egemenliğin korunması hedefleriyle şekillenmiştir. Ancak 2012'de Gürcü Rüyası Partisi'nin iktidara gelişiyle birlikte Rusya'ya dair pragmatik bir dış politika stratejisi vurgulanmış ve Rusya ile normalleşme arayışı ülkenin dış politika söyleminde ağırlık kazanmıştır. 2019 sonrası dönemde ülkede belirginleşen demokratik gerileme ve kötüleşen jeopolitik dinamikler özellikle Ukrayna Rusya Savaşı ile birlikte daha da derinleşmiş ve Batı karşıtı bir dış politika söylemine ve Batı ile bütünleşme hedefinden kopuşa zemin hazırlamıştır. Tüm bu dinamiklerden hareketle bu çalışma, Gürcistan'ın dış politikasındaki değişiminin ardındaki çok katmanlı nedenleri ve dış politika söylemindeki

* Öğr. Gör. Dr. (Yarı Zamanlı), Başkent Üniv., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, Ankara, Türkiye, yeldakaradag@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-0812-2793>

* Makale Geliş Tarihi / Article Received: 24.06.2025
Makale Kabul Tarihi / Article Accepted: 25.07.2025

dönüşümleri üç tarihsel kırılma ekseninde doküman analizi ve tematik analiz yöntemleriyle incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Gürcistan Dış Politikası, Gül Devrimi, Avrupa-Atlantik Bütünleşmesi, Rusya, Jeopolitik Kötüleşme.

ABSTRACT

This article analyses the evolution of Georgia's foreign policy in the post-Soviet era through a neoclassical realist perspective, focusing on the interplay between domestic and external factors. As a small state vulnerable to geopolitical risks, Georgia has pursued a pro-Western orientation since the 2003 Rose Revolution, prioritizing Euro-Atlantic integration and its sovereignty. The 2012 electoral victory of the Georgian Dream Party marked a strategic shift toward pragmatic engagement with Russia, introducing a normalization agenda into foreign policy discourse. Since 2019, democratic backsliding and deteriorating geopolitical conditions—particularly amid the Russia-Ukraine war—have intensified anti-Western rhetoric and distanced the country from its Euro-Atlantic integration goals. By employing document and thematic analysis, this study examines the multilayered drivers behind Georgia's foreign policy transformation across three key historical turning points.

Keywords: Georgian Foreign Policy, Rose Revolution, Euro-Atlantic Integration, Russia, Geopolitical Deterioration.

GİRİŞ

Gürcistan, 9 Nisan 1991 tarihinde Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan eden ilk Sovyet cumhuriyetlerinden biri olmuştur. Ülke, bağımsızlığının ilanından kısa bir süre sonra, darbe, iç savaş (1993), Güney Osetya (1991-1992) ve Abhazya'da (1992-1993) gerçekleşen iki ayrılıkçı savaşın yanı sıra, ekonomik çöküş ve altyapısal eksiklikler gibi bir dizi sorun yaşamıştır. Gürcistan, Batılı devletler ve kurumlarla iş birliğine dair ilk adımlarını 1990'ların ortalarında Eduard Şevardnadze'nin başkanlığı sırasında atmıştır. 1999 senesinde Avrupa Konseyi'ne katılması bir dizi Sovyet sonrası geçiş dönemi sınaması ile mücadele eden Gürcistan için önemli bir dönüm noktası olmuştur. 2003 tarihinde

gerçekleşen Gül Devrimi sonrasında ise ülkenin temel dış politika yönelimi Batı bütünleşmesi hedefi ve “Avrupa’ya geri dönüş” söylemi üzerinden şekillenmiştir.

Tarihsel olarak Türkiye, Rusya, İran gibi güçlü ülkelerle çevrili olan Gürcistan gerek coğrafi olarak gerekse sahip olduğu kısıtlı doğal kaynaklar ve imkanlar bakımından jeopolitik risklere açık küçük ölçekli bir devlettir. 2003 senesinde gerçekleşen Gül Devrimi ülkenin siyasal tarihi için önemli bir dönüm noktasıdır. Bağımsızlığından kısa bir süre sonra Batı dünyasının bir parçası olmayı hedefleyen Gürcistan için Gül Devrimi, eski Sovyet liderlik ve yönetim tarzının sona ermesi, demokratik ve modern bir devlet yapısının oluşturulması ve Batı dünyası ile ortaklıkların kurulması bakımından oldukça önemli bir yere sahiptir.

Gül Devrimi’yle beraber Birleşik Gürcü Hareketi Partisi ile iktidara gelen Gürcistan’ın Sovyet sonrası yeni siyasi elitleri “Avrupa’ya geri dönüş” söylemini ülkenin iç ve dış politika söyleminin merkezi olarak belirlemiştir. Böylelikle, 2003 Gül Devrimi akabinde Batı’yla bütünleşme ve egemenliğin korunması ülkenin temel dış politika hedefi olarak belirlenmiştir. 2012 Parlamento Seçimleri sonrasında iktidara gelen Gürcü Rüyası Partisi sonrasında Gürcistan’ın kimlik odaklı Batı yanlısı dış politika yöneliminin yerini Rusya ile normalleşme söylemini içeren pragmatik bir dış politika çizgisine bıraktığı görülmektedir. Ancak, Gürcü Rüyası iktidarının ilk döneminde söz konusu normalleşme çabasının ülkenin bağımsızlığından itibaren stratejik hedef olarak belirlediği Avrupa-Atlantik ortaklığı ve Batı bütünleşmesi hedeflerini dışlamadığı tespit edilmiştir.

Gürcü Rüyası iktidarının ilk döneminde dış politika stratejisinin ana hattını belirleyen Rusya ve Batı arasında denge kurma çabası 2019 tarihinden itibaren ülkedeki iç ve dış dinamiklerin kesişiminde farklı bir yöne doğru evrilmiştir. Özellikle 2022 Rusya Ukrayna Savaşı’yla doruğa ulaşan güvenlik krizi ve kötüleşen bölgesel jeopolitik sınamalar ve iktidar partisinin iç politikadaki otoriterleşme eğilimi sonucunda ülkenin Batı değerlerinden ve Batı’yla bütünleşme hedefinden uzaklaştığı görülmektedir. 2024 senesinde AB’nin ülkedeki demokratik gerileme ve Batı karşıtı söylem sonucunda Gürcistan’ın AB katılım sürecinin “fiili olarak durdurulduğunu” duyurması ise ülkenin Batı ile ilişkileri ve Avrupa-Atlantik bütünleşmesi hedefine dair önemli bir kırılma anına işaret etmektedir.

Bu makale, Gürcistan’ın dış politika tercihleri ve söyleminde ortaya çıkan değişimi iç (*domestic*) ve dış (*external*) dinamiklerin kesişimine odaklanarak neoklasik realist bir kuramsal çerçeveden inceleyecektir. Zira Sovyet sonrası ülkelerin dış politika yapım süreçlerinin iç politika dinamikleriyle doğrudan ilişkili olduğu görülmektedir (Kakachia vd., 2024). Uluslararası sistemde küçük ölçekli

bir devlet olarak kabul edilen Gürcistan'ın dış politikasına odaklanan akademik yazın ekseriyetle ülkenin dış politika davranışlarını kimlik, fikir ve değer odaklı ele almakta, siyasi elitlerin kimliği, karar alma süreçleri veya elitler arasındaki uyum ve ayrışma dinamikleri üzerinden incelemektedir (Gvalia vd., 2013; Kakachia vd., 2018; Lebanidze ve Kakachia, 2023). Ancak, kimlik, fikir ve değer odaklı kuramsal yaklaşım ülkenin bağımsızlığından itibaren içinde bulunduğu jeopolitik zorluklar ve güvenlik sorunları karşısındaki ittifak arayışını açıklamada yetersiz kalmaktadır. Benzer bir şekilde, neorealist kuram küçük devletlerin dış politika davranışlarının uluslararası güç dağılımı (*distribution of power*) veya tehdit dengesi (*balance of threat*) tarafından belirlendiğini öne sürmektedir (Waltz, 1979: 195). Bu bağlamda, neorealist kuram küçük devletlerin güvenliği ve hayatta kalmasını güç dengesi (*balance of power*) sistemi içinde güçlü devletlerle kurduğu ittifakların başarısıyla değerlendirirken, bu ittifakları şekillendiren iç dinamikleri açıklamak konusunda belli kısıtlara sahiptir (Rothstein, 1968: 116; Reiter ve Gärtner, 2001).

Neoklasik realizm ise devletlerin dış ve güvenlik politikalarını yürütürken öncelikle uluslararası sistemin kısıtlamalarına ve fırsatlarına göre hareket ettiklerini, ancak hareketlerinin devlet-toplum ilişkileri, iç siyasi rejimlerinin doğası, stratejik kültür ve lider algıları gibi etkenler tarafından koşullandırıldığını vurgular (Ripsman vd., 2016; Rose, 1998; Rathbun, 2008; Taliaferro, 2009). Bu noktada, neoklasik realizm yerel/iç ve sistemik/dış faktörleri sentezleyerek Gürcistan dış politikasının iç ve dış dinamiklerin kesişimine odaklanılarak analiz edilmesine dair önemli bir analitik zemin sunmaktadır (Gvalia vd., 2019). Zira, Gürcistan bağımsızlığından bu yana temel dış politika çizgisini egemenliğinin korunması ve olası güvenlik tehditleri ve jeopolitik risklerden Batı ittifakı ile bütünleşerek korunma stratejisi üzerine inşa etmiştir. Ancak, Gürcistan dış politikasında Batı ile bütünleşme yalnızca olası güvenlik risklerinden korunma amacı taşımamakta, bunun ötesinde, Sovyet sonrası ulusal kimlik inşası ve devlet inşası süreçlerini de içeren çok katmanlı bir yapıya işaret etmektedir. Dolayısıyla, 2012 senesinde Rusya ile normalleşme süreciyle başlayan, ardından 2019'dan itibaren ülkedeki demokratik gerilemeyle eş zamanlı olarak daha fazla zemin kazanan Batı karşıtı söylem ülkenin dış politikasındaki ciddi kırılmayı yansıtmaktadır.

Tüm bu dinamiklerden hareketle, bu makale, Gürcistan'ın dış politika tercihlerini ve söylemindeki değişimleri iç ve dış dinamikler üzerinden üç ana tarihsel dönüm noktası ekseninde inceleyecektir. Birinci bölümde Gül Devrimi'yle inşa edilen Batı yanlısı dış politika yönelimini şekillendiren iç ve dış dinamikler incelenecek, Batı ile kurumsal ilişkiler ve Gürcistan'ın siyasal tahayyülünde Batı fikrinin nasıl şekillendiği tartışılacaktır. İkinci bölümde Gürcistan'ın siyasi tarihinde ve dış politikasındaki bir başka dönüm noktası olan Gürcü Rüyası

iktidarı ve Rusya ile normalleşme söylemi arasındaki nedensellik incelenecektir. Üçüncü bölümde ise Batı'dan hem normatif hem de kurumsal bağlamda uzaklaşmayla sonuçlanan Gürcistan dış politikasındaki strateji değişimi ve Batı karşıtı siyasi söylemi oluşturan iç ve dış koşullara odaklanılacaktır.

Bu çalışma metodolojik olarak konuyla ilgili akademik yazın, resmi dokümanlar, liderlerin demeçleri ve resmi metinler gibi birincil kaynaklardan elde edilen ampirik bulguların analizine dayanmaktadır. Bu birincil kaynaklar Gül Devrimi'nden itibaren ülkenin dış politikasını belirleyen dış politika stratejisi, Batı bütünleşmesi, güvenlik, normalleşme ve bölgesel/küresel jeopolitik dinamikler temaları etrafında seçici olarak taranmıştır. Birincil kaynaklardan elde edilen bulgular tematik analiz yoluyla incelenerek ülkenin dış politika kararları ve söyleminde tekrarlayan ve farklılaşan temalar, örüntüler ve anlatılar ortaya çıkarılmıştır.

1. GÜL DEVRİMİ VE GÜRCİSTAN'IN AVRUPA-ATLANTİK DÜNYA İLE KAVUŞUMU

Gül Devrimi, 1991 yılında Sovyetler Birliği'nden bağımsızlığını ilan eden Gürcistan'ın siyasi tarihinin en kritik dönüm noktalarından biridir. Zira 2003'te gerçekleşen Gül Devrimi ile beraber Gürcistan'ın dış politika stratejisi hem fikirsel hem de kurumsal olarak Batı'nın bir parçası olarak inşa edilmiştir. Ocak 2004'te yapılan seçimlerde %96'lık oy desteğiyle Gürcistan'ın üçüncü devlet başkanı seçilen Mikheil Saakaşvili, liderlik ettiği Gül Devrimi'nin başarısıyla elde ettiği siyasi meşruiyeti doğrultusunda “Batı ile yeniden bütünleşme” hedefini ülkenin yeni dış politika yöneliminin merkezi haline getirmiştir. Gürcistan'ın Sovyet sonrası dönemde akut hale gelen siyasi, ekonomik ve güvenlik meselelerini Batı ittifakı ile (yeniden) birleşerek aşmayı hedefleyen Saakaşvili hükümeti Batı'yı Gürcistan'ın kalkınması ve demokratikleşmesi için bir “model” olarak tanımlamıştır (Kakachia ve Minesashvili, 2015: 175).

Neoklasik realizm, neorealist güç dengesi yaklaşımının aksine, sistemin yapısının devletin aldığı kararları önceden belirlemediğini savunurken dış politika aktörlerine “önceden tanımlanmış jeopolitik bağlam içinde” bazı fırsatlar ve kısıtlamalar sağlandığını savunur (Foulon, 2015: 635). Dolayısıyla, bir ülkenin dış politika kararlarında, ittifak tercihlerinde ve tehdit algısında iç politika ve liderliğin önemli bir rolü vardır (Rose, 1998: 152). Özellikle Gül Devrimi'nden kısa bir süre sonra Saakaşvili iktidarı tarafından kabul edilen tüm dış politika ve ulusal güvenlik belgeleri Gürcistan'ı Batı dünyasının bir parçası olarak tanımlamış, NATO ve AB üyeliğini ülkenin temel dış politika hedefleri olarak belirlemiştir. 2005'te Gürcistan Parlamentosu tarafından kabul edilen Gürcistan Ulusal Güvenlik Konsepti, Gürcistan'ı “Avrupa'nın siyasi, ekonomik ve kültürel alanının

ayrılmaz bir parçası, temel ulusal değerleri Avrupa değerleri ve geleneklerine dayanan ve Avrupa'nın siyasi, ekonomik ve güvenlik sistemlerine tam entegrasyonu hedefleyen bir ülke" olarak tanımlamıştır (GFSIS, 2005). Gürcistan Dışişleri Bakanlığınca yayınlanan 2006-2009 Dış Politika Stratejisi ülkenin temel stratejik hedefini "Gürcistan'ı Avrupa-Atlantik sistemiyle uyumlu, Avrupa'yla bütünleşmiş, güçlü kurumlara sahip bir Avrupa devletine dönüştürmek" olarak ifade etmiştir (GFSIS, 2006). Bu amaç doğrultusunda, Avrupa Komşuluk Politikası Eylem Planı'nın (*European Neighborhood Policy Action Plan*) etkili bir şekilde uygulanması ve NATO Üyelik Eylem Planı'na (*NATO Membership Action Plan*) uygun adımların atılması Gürcistan'ın Avrupa ve Avrupa-Atlantik bütünleşmesini hızlandıracak/sağlayacak adımlar olarak ele alınmıştır (GFSIS, 2006).

Sovyet sonrası dönemde ulusal kimlikler politika yapımcıların kendilerini ve "ötekini" tanımlama biçimleri ve bu bağlamda oluşturdukları dış politikaların uluslararası sistemdeki olası ittifaklar ve/ya ayrışmaları şekillendirmesi bakımından önemlidir (Hopf, 2005). Benzer şekilde, Saakaşvili iktidarı Batı ile kurumsal ve fikişel bütünleşme hedefini Sovyet sonrası dönemde yeniden inşa edilen Gürcü kimliği üzerine temellendirmiştir. Zira, Gül Devrimi ile başlayan yeni siyasi süreç, modern, demokratik, egemen ve Batı ile uyumlu bir ulus ve devlet inşası sürecinde Sovyet geçmişinden uzak yeni bir siyasi kültür anlayışını ve kimlik inşasını gerekli kılmıştır. Bu anlamda, Gürcü siyasi ve dış politika söylemindeki Batı dünyasına "geri dönüş" fikri, ülkenin senelerdir koparıldığı ancak Sovyetlerden bağımsızlığıyla beraber Batı medeniyetiyle bağlarının yeniden inşa edilmesiyle "hak ettiği" yere "geri döndüğü" söylemi üzerinden temellenmiştir (Karadağ, 2019).

Örneğin, 2002'de Gürcistan'ın ikinci Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze ülkenin NATO'ya üyelik talebini dile getirirken Gürcistan'ın "yüzyıllardır Batı medeniyetinden koparılmış" olduğunu ancak "kendi yerini haklı bir biçimde her zaman orada [Batı dünyasının içinde]" gördüğünü açıkça ilan etmiştir (NATO, 2002). Benzer bir vurguyu 2008 yılında yeniden başkan seçilen Mikheil Saakaşvili'nin açıklamalarında da bulmak mümkündür. Saakaşvili 2008 yılında devlet başkanı olarak seçilmesinin ardından Avrupa Konseyi'nde yaptığı konuşmada Avrupa ile Gürcistan arasındaki "kırılmaz tarihi bağları" açıkça vurgulamış, ülkesinin "sonsuz dek Avrupa'ya bağlı" olacağını ifade etmiş ve "Gürcüler, doğaları, kültürleri ve siyasi davranışları gereği Avrupalıdır" açıklamasında bulunmuştur (Civil Georgia, 2008).

Öte yandan, Gül Devrimi'nin kimlik ve değer odaklı dış politika hedeflerinin Sovyet deneyiminin izlerini silerek (*de-Sovietization*) yeni bir devlet ve ulus inşası

sürecinin gerektirdiği kimliksel ve ideolojik zemini sağladığı görülmektedir. Nitekim, 1991 senesinden itibaren Gürcistan'ın iç ve dış siyasetinin ortak paydası, Sovyet geçmişinden uzaklaşmak ve ülkeyi Rusya'nın tarihi, coğrafi ve siyasi hegemonyasının etkisinden korumak üzerinden şekillenmiştir (Coppieters ve Legvold, 2005; Mitchell, 2009; Nodia, 2013; Ó Beacháin ve Coene, 2014).

Gürcistan'ın dış politika yönelimini belirleyen dinamikler incelendiğinde kimlik, toprak bütünlüğü ve egemenlik meselelerinin iç içe geçmiş olduğunu görmek mümkündür. Gürcistan'ın bağımsızlığının ilanından kısa bir süre önce gerçekleşen Güney Osetya (1988-1992) ve Abhazya (1992-1993) krizleri ve akabinde gerçekleşen askeri darbe ülkenin toprak bütünlüğüne yönelik tehdit algısını daha da derinleşmiştir. Ülke, sahip olduğu tüm ekonomik ve güvenlik odaklı kırılğanlıklara rağmen Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (CSTO) gibi Rusya'nın etkisinde veya hakimiyeti altında yer alan yapıların içinde yer almaktan kaçınmıştır. Bu noktada, Rusya ve eski Sovyet sonrası ülkeler arasındaki asimetrik ilişkiye dikkat çekmek gerekir. Zira, Rusya'nın eski Sovyetler Birliği ülkelerine yönelik güvenlik ve dış politika stratejisinin ana hatlarını belirleyen Yakın Çevre Doktrini (*New Abroad Policy*) bölgesel iş birliği ve istikrar arayışından çok yayılmacı bir çabayı işaret etmektedir (Götz, 2022). Mankoff, Rusya'nın eski Sovyet coğrafyasında merkezi bir rol oynama amacını geçmişte sahip olduğu küresel gücü yeniden kazanmak için olmazsa olmaz (*sine quo non*) bir koşul olarak gördüğünü öne sürmektedir (Mankoff, 2010: 39). Bu bağlamda, Rusya'nın Yakın Çevre Doktrini ile bölgesel etkisini sürdürme çabasının esasında uluslararası ölçekte büyük güç olma iddiası ve/ya rol arayışıyla yakından ilişkili olduğu öne sürülebilir (Lewis, 2018; Mankoff, 2009; McFaul, 2020). Öte yandan, Cornell ve Starr, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetlerini kendi jeopolitik tahayyülünün bir parçası olarak "Rus Dünyası'nın" (*Russkii Mir*) doğal bir uzantısı olarak gördüğünü öne sürer (Cornell ve Starr, 2009). Buna karşılık, Gürcistan'ın Batı odaklı dış politika yöneliminin Rusya'nın Sovyet sonrası ülkelere dair yayılmacı jeopolitik tutumuna karşı Batı ittifakı yoluyla denge arayışı sonucunda şekillendiği görülmektedir.

Gürcistan'ın Gül Devrimi'yle beraber Batı yanlısı bir dış politika stratejisi izlemesi Rusya ile ilişkilerini oldukça olumsuz etkilemiştir. German ve Kakachia, Rusya'nın Güney Kafkasya ve Karadeniz bölgesindeki jeopolitik hakimiyetini koruma güdüsünün Gürcistan tarafından ülkenin Batı bütünleşmesinin önünde birer engel olarak görüldüğünü ifade etmektedir (German ve Kakachia, 2022: 42). 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı'ndan yalnızca birkaç ay önce, Nisan 2008'de gerçekleştirilen NATO Bükreş Zirvesi'nde Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO üyelik yolunda önemli bir adım olarak kabul edilen Üyelik Eylem Planı'na (*Membership*

Action Plan) dahil edilme kararı oldukça önemli bir dönüm noktasına işaret etmektedir (NATO, 2008a).

2008 yılı Ağustos ayında patlak veren Rusya-Gürcistan Savaşı'nın Gürcistan'ın Batı bütünleşmesi politikası doğrultusunda Rusya'yı dengeleme stratejisi açısından iki önemli sonucu olduğu görülmektedir. İlk olarak 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı, Batı ve Rusya arasındaki jeopolitik tansiyonu daha da görünür hale getirerek hali hazırda kırılgan olan bölgesel ve küresel güvenlik dinamiklerini daha da kötüleştirmiştir. Batılı ülkelerin 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı'na göstermiş oldukları sınırlı tepki Gürcistan'ın ve bölge ülkelerin güvenlik odaklı beklentilerini karşılamak konusunda yetersiz kalmıştır. 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı, Fransa Cumhurbaşkanı Nicola Sarkozy ve Almanya Başbakanı Angela Merkel'in kişisel çabalarıyla kısa bir süre içinde ateşkes ile sonuçlanmasına rağmen, Avrupa güvenlik mimarisine dair yeni jeopolitik sorunları öne çıkarmıştır. Ateşkes, AB'nin kurumsal müdahalesi veya AB üye devletlerinin ortak inisiyatifiyle değil, Almanya ve Fransa liderlerinin süreçte aktif rol oynamasıyla sağlanabilmiştir. Bu durum, AB'nin ateşkes ve çatışma çözümü konusundaki kurumsal yetersizliğini ve çatışma durumunda ortak karar alma mekanizmalarının sınırlı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla, 2008 Savaşı özellikle AB'nin hem sıcak çatışma ihtimali karşısındaki jeopolitik kısıtlarını hem de AB'nin normatif gücünün ana yapıtaşlarından olan “demokrasi yoluyla barış ve güvenliğin tesis edilmesi” hedefinin sınırlılıklarını ortaya koymuştur (Nilsson ve Silander 2016). NATO, 2008 Savaşı üzerine “derin endişelerini” paylaşmış, ateşkes süreciyle ilgili “AB ve Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı'nın (AGİT) şiddetin derhal sona erdirilmesi ve çatışmaya siyasi bir çözüm getirilmesi yönündeki çabalarına” desteklerini açıklamakla yetinmek durumunda kalmıştır (NATO, 2008b). Moskova, 2008 Savaşı sonrasında herhangi bir yaptırımla karşılaşmamış, hatta dönemin ABD Başkanı Barrack Obama savaştan bir sene sonra Rusya ve ABD ilişkilerinin “yeniden yapılandırılması” (*reset*) çağrısında bulunmuştur (Deyermond, 2013; Charap, 2010). Öyle ki, 2008 Savaşı'nın jeopolitik etkilerinin Batı dünyasında yankı bulması ancak Kırım'ın 2014 senesinde Rusya tarafından ilhakı sonrasında mümkün olmuştur (Dickenson, 2022). Bu noktada, AB ve NATO'nun 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı'na dair göstermiş olduğu sınırlı tepkinin jeopolitik düzlemde Rusya'nın 2014 yılında Kırım'ı ilhakı ve 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı ile devam edecek olan yayılmacı tutumuna zemin hazırladığını söylemek yanlış olmayacaktır (Götz ve Ekman, 2024).

2008 Rusya-Gürcistan Savaşı, Gürcistan'ın Batı ile bütünleşme odaklı Rusya'yı dengeleme stratejisinin Rusya'nın yarattığı jeopolitik sınamalar ve bölgesel tehditler karşısında yeterli güvenlik zeminini sağlamaktan uzak olduğunu

göstermiştir. NATO, 2008 Savaşı sonrasında Rusya ile sürdürmüş olduğu siyasi ve askeri iş birliğini sonlandırırsa da Gürcistan'ın NATO üyeliğine dair herhangi bir somut adım atılmamıştır. Savaş sonrasında Gürcistan'ın toprak bütünlüğü sarsılmış ve Rusya'nın bölgedeki gücünü artırmasıyla beraber halihazırda varolan güvenlik sorunları daha da görünür hale gelmiştir (Kakachia, 2022).

Sonuç olarak, Gül Devrimi ile somutlaşan Batı yanlısı dış politika çizgisi Gürcistan'ın Sovyet sonrası devlet ve ulusal kimlik inşası süreciyle yakından ilişkilidir. Ancak Batı bütünleşmesi hedefiyle kurulan ortaklıkların Rusya'nın yaratmış olduğu güvenlik sorunları ve jeopolitik riskleri dengeleme ve caydırıcı etki yaratma hususunda sınırlı kaldığı görülmektedir. Gürcistan'ın siyasi elitlerinin rasyonel olmayan güç projeksiyonu ve güvenlik stratejisine ek olarak Batılı aktörlerin bölgedeki güvenlik sınamalarına dair pasif tutumu ve kurumsal etkisizlikleri hem Gürcistan hem de Rusya'nın ekseninde yer almayan diğer bölge ülkeleri için olumsuz sonuçlar doğurmuştur. 2008 Savaşı sonrasında topraklarının yüzde yirmiye yakınında kontrolü tamamen kaybeden Gürcistan için Rusya'nın bölgede yarattığı güvenlik sınamaları ve jeopolitik zorluklar kısa bir süre içinde iktidar değişimine ve dolayısıyla yeni bir dış politika söylemine geçişin zeminini hazırlamıştır.

2. YENİ JEOPOLİTİK SINAMALAR VE RUSYA İLE NORMALLEŞME SÜRECİ

2012 senesinde gerçekleşen Parlamento Seçimleri Gürcistan'da yeni bir siyasi dönemin başlangıcı olmuştur. Seçimi oyların %55'ini kazanarak zaferle tamamlayan Bidzina Ivanişvili ve Gürcü Rüyası Partisi, seçimlerden kısa bir süre sonra Gül Devrimi'nin kimlik odaklı Batı yanlısı dış politika yönelimini terk ederek, yeni bir dış politika hattı belirlemiştir.¹ Gürcü Rüyası Partisi dış politika stratejisinde bir yandan ülkenin bağımsızlıktan bu yana sürdürdüğü Batı bütünleşmesi hedefini yinelerken bir yandan da Rusya ile ilişkiler konusunda pragmatik bir dış politika tercihinə yönelmiştir.² Söz konusu pragmatizm, 2008 Savaşı sonucunda kaybedilen toprak bütünlüğünün yeniden kazanılması hedefine işaret ederken Rusya ile “normalleşme” söylemini de beraberinde getirmiştir (Kakachia vd., 2018). Bağımsızlığından bu yana Rusya'nın hegemonik etkisinden uzaklaşmayı dış politika hedefi haline getiren Gürcistan için Rusya ile

¹ 2012 Gürcistan Parlamento seçimleri Gürcistan tarihinde barışçıl iktidar geçişinin sağlandığı ilk örnek olarak oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

² Gürcü Rüyası Partisi ve Ivanişvili'nin seçim başarısında bir yönüyle Ivanişvili'nin seçimden kısa bir süre önce başlattığı yardım faaliyetleri ve Rusya'da kazandığı kişisel serveti önemli bir etkiye sahipken diğer yandan Saakaşvili rejiminin otoriter savruluşu, yapılan hızlı reformların olumsuz etkisi, muhalif grupların üzerindeki baskılar süreci doğrudan Gürcü Rüyası Partisi lehine etkilemiştir.

normalleşme hedefi ülkenin dış politika stratejisinde kritik öneme sahip bir değişime işaret etmektedir (Jones, 2012; Nodia, 2013).

Gürcü Rüyası iktidarının ilk döneminde görünürlük kazanan Rusya ile “normalleşme” söylemi küçük devletlerin güvenlik sınamaları ve jeopolitik riskler karşısında denge kurma arayışıyla doğrudan ilişkilidir. Özellikle, 2008 Savaşı sonrasında ortaya çıkan toprak bütünlüğü ve güvenlik krizi ve 2014’te Kırım’ın ilhakıyla daha da derinleşen jeopolitik sınamalar ve bölgesel güvenlik sorunlarının Gürcistan’ı Rusya ile ilişkilerini yeniden gözden geçirmeye zorlamıştır. Bu noktada, Gürcü Rüyası siyasi elitinin iki ülke arasındaki ekonomik ilişkileri canlandırmaya yönelik tutumu ve çatışmadan uzak yeni siyasi söylemi Rusya’ya dair normalleşme çabasının iki temel dayanak noktasını oluşturmuştur.

Gürcü Rüyası Partisi’nin Rusya ile normalleşmeyi öngören yeni dış politika stratejisi Partinin 2012 seçim kampanyasında en önemli seçim vaatleri arasında yer almıştır. Gürcü Rüyası Partisi parti programında Rusya ile ilişkilerin yeniden tesis edileceğini, var olan krizlerin uluslararası mekanizmalarla çözüme ulaştırılacağını ve Gürcistan’ın artık Rusya ve Batı arasındaki tartışmalı konular arasında yer almayacağını açıklamıştır (Kakachia vd., 2018: 819). Bu amaçla, Gürcistan’ın önerisiyle Tiflis ve Moskova arasındaki siyasi ilişkileri normalleştirmek ve ikili ilişkileri düzenlemek için Gürcistan hükümeti Moskova eski Büyükelçisi Zurab Abaşidze’yi, Moskova ise dönemin Dışişleri Bakan Yardımcısı Grigory Karasin’i görevlendirmiştir. Dönemin Başbakanı Bidzina Ivaşvili, Rusya ile ticaret, ekonomik, insani ve kültürel ilişkileri geliştirmek için kurmuş olduğu özel temsilciliği iki ülke arasında açılan “yeni bir sayfa,” atılan “yeni bir adım” olarak tanımlamıştır (Civil Georgia, 2012).

Sovyetlerden bağımsızlığını kazanmış devletler, eski imparatorluğun halefi olan devlete coğrafi yakınlıkları ve devam eden ekonomik ve toplumsal bağları nedeniyle dış siyasi etkiler karşısında diğer küçük devletlere kıyasla daha hassas bir konumdadır (Kakachia vd., 2022: 16-31). Gürcistan özelinde düşünüldüğünde, Rusya ile ilişkilerde görülen normalleşme çabasının sebeplerinden bir tanesi Gürcistan’ın kırılgan ekonomik koşullarının yarattığı iktisadi kırılganlıktır. Sovyet sonrası dönemde sıklıkla görülen serbest piyasa ekonomisine geçiş zorlukları Gürcistan gibi kırılgan ekonomik koşullara sahip ülkeler için ciddi problemler yaratmıştır. Özellikle Gül Devrimi sonrasında hızla gerçekleşen siyasi ve ekonomik reformların sonucunda görülen başarılı büyüme oranına rağmen 2008 Savaşı’nın yaratmış olduğu ekonomik kriz ülkenin halihazırda kırılgan durumdaki ekonomisini olumsuz etkilemiştir (UNDP, 2013).

Gürcü Rüyası iktidarıyla birlikte Rusya ile ticari ilişkilerin düzelmeye başladığı görülmektedir. Örneğin Rusya, Gürcü Rüyası iktidarından kısa bir süre

sonra Gürcü tarım ve ihrac ürünlerine yönelik 2006 yılından beri sürdürdüğü ticari ambargoyu kaldırma kararı almıştır. 2013 senesinde iki ülke arasında düzenli karayolu trafiği başlamış, 2014'te ise Moskova-Tiflis uçuşları yeniden başlamıştır (AzerNews, 2014). Yine Gürcistan'ın dış ticaret rakamları incelendiğinde 2014 senesinde Rusya'nın, Türkiye ve Azerbaycan'ın ardından, toplamda 852,6 milyon ABD doları ticaret hacmiyle ülkenin en büyük üçüncü ticaret ortağı olduğu görülmektedir (Civil Georgia, 2015). Gürcistan'ın Rusya'ya yapmış olduğu ihracat 2012 yılında gerçekleşen Gürcü Rüyası iktidarı sonrasında hızla artmış, 2013-2014 yıllarında 2012'ye kıyasla %487 artarak 275 milyon ABD doları seviyesine ulaşırken, 2019 yılında ise Rusya'ya yapılan ihracat Gürcistan'ın tüm ihracatının %13,2'sini oluşturmuştur (Transparency International, 2020).

Gürcü Rüyası iktidarının ilk dönemi Batı ve Moskova arasında denge bulma arayışının belirgin olduğu bir dönemi işaret etmektedir. Zira, ülkenin Moskova ile normalleşme çabalarına rağmen dış politika stratejisinde Batı değerlerine bağlılığını yinelediği ve Batılı aktörlerle kurumsal ilişkilerini devam ettirdiği görülmektedir. Örneğin, Gürcü Rüyası yönetimi ilk döneminde ülkenin Avrupa-Atlantik bütünleşmesini “geri dönülmez” ve “Gürcistan'ın kaderi” gibi ifadelerle tanımlamıştır (Rosen, 2012). Benzer şekilde, Gürcistan'ın resmi Dış Politika Belgesi ve Ulusal Güvenlik Stratejisi ülkeyi “Avrupa ve Avrupa-Atlantik dünyanın bir parçası” olarak tanımlamakta ve Batı ile bütünleşmeyi ülkenin temel dış politika hedefi olarak ele almaktadır (MFA Georgia, 2012).

Gürcü Rüyası iktidarının ilk döneminde ülkenin Avrupa bütünleşmesi yönünde önemli gelişmeler olduğu görülmektedir. Örneğin, ülkenin Avrupa-Atlantik hedefi doğrultusunda Gürcistan 2014 senesinde AB ile Ortaklık Anlaşması (*Association Agreement*) imzalamıştır. Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Alanı Anlaşması'nı da (*Deep and Comprehensive Free Trade Area Agreement*) içeren söz konusu Ortaklık Anlaşması, bir yandan Gürcistan'ın AB temel değerleri ile uyumlu iç reform sürecini teşvik ederken diğer yandan da ülkenin mevzuatını AB müktesebatı (*Acquis Communautaire*) ile uyumlu hale getirmeyi amaçlamıştır (European Commission, 2014). Benzer şekilde, Şubat 2013'te Gürcistan'ın Batı'nın kurumsal yapısıyla bütünleşmesi hedefine paralel olarak AB-Gürcistan Vize Serbestisi Eylem Planı'nın (*EU-Georgia Visa Liberalization Action Plan*) imzalanması bir diğer önemli adım sayılmaktadır. Gürcü Rüyası iktidarının Vize Serbestisi Anlaşması gereğince toplumsal cinsiyet eşitliğini de kapsayan her türlü ayrımcılığın önlenmesine ilişkin bir yasa tasarısı hazırlamış olması ülkenin Batı bütünleşmesi hedefleri bakımından oldukça önemli bir adım olarak görülmüştür. Zira, Gürcü toplumunun muhafazakâr kesimi ve Gürcistan toplumu üzerinde önemli bir sosyo-kültürel etkiye sahip olan Gürcü Ortodoks Kilisesi tarafından yasaya yöneltile eleştiriler, esasında, Gürcü değerlerinin Avrupa değerleriyle

uyumlu olup olmadığı sorusu etrafında şekillenmiştir. Mayıs 2014'te Gürcü Parlamentosu tarafından oybirliğiyle kabul edilen "Ayrımcılık Karşısı Yasa" bir yandan Gürcü Rüyası iktidarının Batı bütünleşmesi hedefine yönelik kararlılığını gösterirken diğer yandan da Rusya ile Batı dünyası arasındaki kimliksel ve fikişel farklılıkların Gürcü toplumunda nasıl yankı bulduğunu göstermiştir. Gürcistan Parlamentosu Sözcüsü Davit Uşupaşvili'nin, "Ayrımcılık Karşısı Yasa, Rusya ile Avrupa arasında bir seçim yapmakla ilgilidir, bu nedenle Gürcü Parlamentosu, ülkenin Rusya ile birlikte medeni olmayan bir dünyada yer almaması için gerekli olan kararı alacaktır" açıklaması söz konusu karşıtlığın (*dichotomy*) en önemli yansımalarından birisidir (Civil Georgia, 2014).

Gürcü Rüyası iktidarı tarafından dile getirilen "normalleşme" ve "stratejik sabır politikası" özellikle ülkedeki muhalefet grupları tarafından sert bir şekilde eleştirilmiştir (Civil Georgia, 2018). Yöneltilen eleştiriler sonucunda Gürcü Rüyası iktidarı "Gürcistan, Rusya'nın provokasyonlarından hiçbirine uymamalı ve Rusya'ya Gürcistan'a karşı güç kullanma şansı vermemek için elinden geleni yapmalıdır" açıklamasında bulunmuştur (RFERL, 2018). Bu açıklama, Gürcü Rüyası iktidarının Rusya'ya dair dış politika tutumunun siyasi elitler arasında yarattığı ayrışmayı gözler önüne sermesi bakımından önemlidir. Nitekim, Kasım 2014'te Gürcü Rüyası koalisyonu içinde yer alan bazı küçük koalisyon ortağı siyasi partiler ülkenin "Avrupa-Atlantik rotasının tehlikede olduğu" gerekçesiyle Gürcü Rüyası koalisyonundan ayrılma kararı almıştır (Tsuladze vd., 2016: 12-13).

Gürcü Rüyası iktidarının Rusya ile ekonomik ilişkilerin güçlendirmeyi ve olası çatışmalardan kaçınmayı içeren iki temel hususa dayanan normalleşme arayışı ülkenin kimlik odaklı Batı yanlısı dış politika çizgisindeki değişimi göstermesi açısından önemlidir. Gürcü Rüyası iktidarı Rusya'yı Gürcü kimliği ve egemenliği karşısında "öteki" olarak tanımlamaktan vazgeçmiştir. Özellikle 2008 Rusya-Gürcistan Savaşı ve 2014 Kırım'ın ilhakı sonrasında daha da derinleşen güvenlik sorunları ve jeopolitik sınamaların Gürcü Rüyası siyasi elitini Batı ve Rusya arasında bir denge kurmaya zorladığı görülmektedir. Zira Gül Devrimi ve Saakaşvili iktidarının kimlik odaklı Batı yanlısı dış politikası ve iki ülke arasında artan gerilim Gürcistan için toprak bütünlüğünün sarsılmasıyla sonuçlanmıştır. Bu anlamda, Gürcü Rüyası iktidarının öne sürdüğü Rusya ile normalleşme çabası ülkenin bağımsızlık sonrası dış politika stratejisinde ciddi bir değişim sürecine işaret etmektedir.

3. BATI-KARŞITI SÖYLEM VE DEMOKRATİK GERİLEME

2019 sonrası dönemde Gürcistan'ın bağımsızlığından bu yana temel dış politika hedefi olan Avrupa-Atlantik bütünleşmesi ve Batı ittifakının bir parçası olma stratejisinden uzaklaştığı görülmektedir. Gürcü Rüyası iktidarının ilk

döneminde ortaya çıkan Rusya ile normalleşme arayışı ve pragmatik dış politika söylemi yerini Batı karşıtı ve Rusya ile uyumlu (*accommodating*) dış politika söylemine bırakmıştır. Bu değişimin temelinde Gürcistan'ın dış politika hattının belirlenmesinde kritik rol oynayan dış ve iç faktörlerin kesişiminde ortaya çıktığı görülmektedir. Dış faktörler 2021'de başlayan ve hala devam eden Rusya-Ukrayna Savaşı'nın akabinde derinleşen jeopolitik sınamalar ve güvenlik endişelerine işaret etmektedir. İç faktörler ise Gürcü Rüyası iktidarının 2019'dan itibaren belirginleşen anti-demokratik eğilimleri ve ülkedeki iktidar ve muhalefet elitlerinin uzlaşmaz tutumuyla derinleşen siyasi kutuplaşma sonucunda şekillenmiştir.

Ülkedeki demokratik gerilemenin ilk sinyalleri Rus Parlamenter Sergei Gavrilov'un 2019 yılında 26. Ortodoks Parlamentolar arası Genel Asamblesi kapsamında Gürcistan Parlamento'sunda Rusça yaptığı konuşmayla ortaya çıkmıştır. Gavrilov'un Gürcistan ziyareti ve yaptığı konuşma ülkede geniş çaplı protesto gösterilerine sebep olmuş ve ülkedeki siyasi kutuplaşmayı derinleştirmiştir. Sharashenidze, Gavrilov krizi sonrasında haftalarca süren protestoların arkasındaki itici gücün muhalefet partilerinin değil "demokratik reformlarla ilgili başarısız olduğuna inandıkları bir hükümetten bıkmış 2008 Savaşı'nın nesli olan gençlerin ve sivil toplumun tepkisi" olduğunu öne sürer (Sharashenidze, 2019).

Ülkede daralan özgürlüklerle beraber iktidar partisinin AB reform süreciyle ilgili isteksiz tutumu hem Gürcü Rüyası siyasi elitlerinin farklılaşan dış politika stratejisine işaret ederken hem de ülkedeki demokratik gerileme eğilimini göstermektedir. Örnek olarak, iktidar partisinin ülkenin Avrupalılaşma sürecinde önemli bir adım olarak görülen seçim yasası değişikliğini gerçekleştirme konusundaki isteksiz tutumu ülkedeki demokratik gerileme trendini göstermesi bakımından önemlidir. Gavrilov krizi sonrasındaki protestolar sonucunda Gürcü Rüyası Partisi kurucusu ve başkanı olan Bidzina Ivanişvili seçim barajının 2020 Parlamento Seçimleri için kaldırılacağını duyurmuş ve demokratik bir seçim sisteminin inşası için varolan çoğunluk seçim sistemi yerine nispi seçim sistemine geçiş konusunda gerekli değişikliklerin yapılacağını açıklamıştır (Civil Georgia, 2019). Ancak, Gürcü Rüyası iktidarının 2020 Parlamento Seçimlerini kapsamaması gereken seçim kanunu reform sürecini ertelemesi yeni bir protesto dalgasına ve muhalefet partilerinin tepkisine yol açarken iktidar partisinin anti-demokratik tutumunu açığa çıkarmıştır (Civil Georgia, 2020).³

³ Dört başarısız müzakere turunun ardından ülkedeki ABD, AB ve Alman diplomatik misyonlarının şefleri, taraflar arasında diyalog sürecini yeniden başlatmak için '8 Mart Anlaşması' isimli bir metin üzerinde ortaklık sağlanması yönünde çağrıda bulunmuştur.

2020 Parlamento Seçimlerinin ardından başta ana muhalefet partisi Birleşik Ulusal Hareket olmak üzere muhalefet partilerinin hileli olduğu gerekçesiyle seçimlerin ikinci turunu boykot etme kararı alması ülkedeki siyasi kutuplaşmayı benzeri olmayan bir seviyeye taşımıştır. Şubat 2021 tarihinde ana muhalefet partisi lideri Nika Melia'nın tutuklanmasıyla daha da derinleşen siyasi gerilim sonucunda dönemin Avrupa Konseyi Başkanı Charles Michel, "Gürcistan'ın Önünde Bir Yol" başlıklı bir plan hazırlayarak tüm siyasi partileri diyalog sürecine çağırıştır. AB'nin arabuluculuğu ile 19 Nisan 2021 tarihinde taraflarca imzalanan anlaşma, Gürcistan'ın Avrupa ve Avrupa-Atlantik hedefleri doğrultusunda tarafların siyasi anlaşmazlıklarına son vermelerini, hukukun üstünlüğü ve demokrasi çerçevesinde seçim sistemi, yargı ve yolsuzlukla mücadele konularında reform sürecinin gerekliliğinin altını çizmiştir (European Council, 2021).⁴ Ne var ki, iktidar partisinin üç ay gibi kısa bir süre içinde anlaşmadan çekildiğini duyurması sonucunda AB'nin arabuluculuğu ile gerçekleşen "19 Nisan Anlaşması'nın" ömrü kısa sürmüştür (RFERL, 2021).

2019 yılından itibaren iç siyasette daha fazla yer bulan Batı karşıtı söylem ile eş zamanlı olarak ortaya çıkan demokratik gerileme trendi Şubat 2022'de başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ardından daha da somut hale gelmiştir. Gürcü Rüyası iktidarının Şubat 2022'de Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlamasından kısa bir süre sonra Gürcistan'ın Batılı devletlerce ilan edilen Rusya'ya yaptırım kararına uymayacağını açıklaması iktidarın pragmatik dış politika stratejisinin sınırlarını analiz etmek açısından önemlidir. Öyle ki, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinin hemen ardından dönemin Gürcistan Başbakanı Irakli Garibaşvili, Tiflis'in, Batı dünyasının Rusya'ya uygulanacak uluslararası yaptırım kararlarına uymayacağını ve bu durumun "ülkenin ulusal çıkarlarıyla uyumlu olmayacağını" duyurmuş, bu süreçte muhalefet partilerini "sorumsuz" davranmakla, "provokasyon yaratmaya ve 2008'deki talihsizliği [Rusya-Gürcistan Savaşı'nı] tekrarlamaya çalışmakla" suçlamıştır (Civil Georgia, 2022). Gürcü Rüyası iktidarının Ukrayna'yı desteklemek yerine Rusya'ya yönelik yatıştırıcı (*appeasement*) tonda bir dış politika stratejisi izlemesi başta muhalif gruplar olmak üzere Gürcü kamuoyunun büyük bir çoğunluğu tarafından tepkiyle karşılanmıştır. İktidar partisinin Batılı aktörlerin yaptırım kararlarına uymayacağını açıklamasıyla binlerce Gürcü Tiflis'te düzenlenen protestolara katılmış ve Ukrayna ile dayanışma çağrısında bulunmuştur (RFERL, 2022).

Öte yandan söz konusu yaptırımlara katılmama kararının Gürcistan ekonomisine ciddi fayda sağladığı görülmektedir. Örneğin, Bertelsmann Vakfı 2025 Gürcistan Ülke Raporu iktidar partisinin Rusya-Ukrayna Savaşı'na dair ikircikli tutumunun ve yaptırım kararlarını uygulama konusundaki isteksiz

⁴ Söz konusu anlaşma, "19 Nisan Anlaşması" olarak da anılmaktadır.

tavrının esasında ülkeyi Rus sermayesi ve şirketleri için ambargolar karşısında önemli bir çıkış noktası haline getirdiğini iddia etmektedir (Bertelsmann, 2025). Resmi verilere göre, Haziran-Ekim 2022 arasında yaklaşık 112.733 çoğunlukla beyaz yakalı Rus vatandaşı Gürcistan'da yaşamaya başlamış ve ülkeye ciddi ekonomik fayda sağlamıştır (Kakachia ve Kandelaki, 2022). Transparency International tarafından yayımlanan "Gürcistan'ın Rusya'ya Ekonomik Bağımlılığı: Rusya-Ukrayna Savaşı'nın Etkileri" başlıklı rapor ise Gürcistan'da toplam 17.000 kayıtlı Rus şirketinin olduğunu ve bunların yarısının Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlangıcından bu yana kayıt altına alınan şahıs şirketleri olduğunu belirtmektedir (Transparency International, 2022).

Gürcü Rüyası iktidarın Ukrayna'ya yeterli desteği göstermemesi ve Rusya'yı alenen kınayan bir dil kullanmaktan kaçınması Gürcistan (eski) Devlet Başkanı Salome Zourabişvili ve Gürcü Rüyası Partisi siyasi elitleri arasında derin bir anlaşmazlığa yol açmıştır. Zourabişvili, Rusya-Ukrayna Savaşı ile iktidarın daha da somutlaşan Rusya ile uyumlu ve Batılı değerlerden uzaklaşarak otoriterleşen politikalarını güçlü bir şekilde eleştirmiştir. Gürcü Rüyası elitleri arasındaki bu çatışma, bir yandan ülkenin iki önemli güç merkezi arasındaki farklılaşan dış politika öncelikleri/tercihlerini açığa çıkarırken, öte yandan ülkenin dış politika tercihlerinin iç politika dinamikleriyle örülü karmaşık ilişkisini gözler önüne sermiştir.

Kakachia ve Kakabadze, Gürcistan'ın dış politika stratejisinde iç ve dış dinamiklerin karmaşık yapısını vurgulayarak Rusya ile "normalleşme" çabasını iki yönlü yapısına dikkat çeker. Gürcü Rüyası iktidarının birinci amacının Rusya'nın bölgedeki jeopolitik çıkarları açısından tezat oluşturan bir politika izlememeyi hatta Rusya'ya uyum sağlamayı hedeflediğini savunurken, diğer yandan da iktidarın ülke içerisindeki güç ve etkinliğini garanti altına almayı amaçladığını savunur (Kakachia ve Kakabadze, 2022). Bu noktada, Gürcü Rüyası iktidarının Rusya ile normalleşme adımları veya Batı dünyası dışında ortaklıklarını çeşitlendirme girişimleri, rejimin özellikle ülkenin AB uyum süreci ve kötüleşen demokratik standartlarına dair eleştirilere karşı bir siyasi meşruiyet ve stratejik manevra alanı oluşturma çabası olarak da yorumlanabilir.

Rusya'nın agresif politikalarının derinleştirdiği jeopolitik sorunlar ve ortaya çıkardığı güvenlik krizi sonucunda, Gürcistan, Ukrayna ve Moldova Mart 2022 tarihinde AB'ye adaylık başvurusunda bulunmuştur. AB, Haziran 2022 tarihinde Ukrayna ve Moldova'ya adaylık statüsü vermiş, ancak, Gürcistan'ın üyelik sürecini, tamamlanması gereken on iki koşulu öne sürerek 2023 sonbaharına erteleme kararı almıştır. AB Komisyonu Gürcistan ile ilgili verdiği erteleme kararında ülkedeki derinleşen siyasi kutuplaşmanın ve demokratik iş birliği konusundaki eksiklerin altını çizmiş ve "19 Nisan Anlaşması ruhunun" yeniden

tesis edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (European Commission, 2022). Komisyon ayrıca ülkede gittikçe derinleşen demokratik gerilemeye dikkat çekmiştir. AB, Gürcistan'ın üyeliğinin yeniden değerlendirilmesi hususunda şeffaf ve etkili bir yargı reformunun yanı sıra ülkedeki oligarşileşmenin ortadan kaldırılmasına dair gerekli adımların atılmasını şart koşmuştur (European Commission, 2022). AB'nin öne sürdüğü oligarşileşmenin engellenmesi şartı, şüphesiz, Gürcü Rüyası Partisi'nin kurucusu Ivanişvili'yi işaret etmektedir. Ne var ki, Sovyet sonrası Gürcü siyasal yaşamında görülen yerleşmiş dominant tek parti geleneği ve buna bağlı olarak otoriterleşme eğilimi ülkedeki demokrasi sorunlarının ve siyasi kutuplaşmanın ana kaynağını oluşturmaktadır.

AB'nin Gürcistan'ın adaylık statüsünü yeniden değerlendirmek üzere erteleme kararı ikili ilişkilerde de ciddi bir güven bunalımına sebep olmuştur. Gürcü siyasi elitleri AB'yi Gürcistan'a karşı çifte standart izlemekle eleştirmiştir. AB'nin erteleme kararının halihazırda varolan Batı karşıtı söylemi güçlendirdiği görülmektedir (Tsuladze vd., 2023). Öyle ki, Gürcü Rüyası iktidarı, Rusya-Ukrayna Savaşı'nın başlangıcından itibaren NATO, ABD ve AB dahil Batı'nın Gürcistan'ı Rusya ile bir savaşa sürüklemeye çalıştığı iddiasında bulunmuştur (Nodia, 2022). Başta ana muhalefet partisi olmak üzere Batı yanlısı muhalefet partilerini Batı'nın uzantısı olarak tanımlayan Gürcü Rüyası iktidarı, ana muhalefet partisi olan Birleşik Ulusal Hareketi'ni "Küresel Savaş Partisi" terimiyle ilişkilendirmiştir (RFERL, 2024). Hem Batılı kurumları hem de ülkedeki muhalefet partilerini ülkenin istikrarına ve güvenliğine tehdit olarak tanımlayan Başbakan Irakli Kobakhidze "İki yabancı fonlu darbe girişime rağmen, ülkemizi Ukraynalılaşmadan kurtardık ve barışı koruduk" açıklamasını yapmıştır (Georgiatoday, 2024). Öte yandan, ülkede derinleşen Batı karşıtı siyasi söylemin sadece Batılı devlet ve kurumları değil iktidar partisi tarafından "Rusya'ya karşı ikinci bir cephe açmaya çalışmakla" ve "Batı yanlısı olmakla" suçlanan muhalif grupları da hedef aldığı görülmektedir (Civil Georgia, 2023). Gürcistan'ın AB aday statüsünün ertelenmesi sonucunda Batı bütünleşmesini savunan muhalefet partileri ve sivil toplum kuruluşları iktidar partisinin Batı karşıtı söylemini ve ülkenin Batı bütünleşmesi yönünde gerekli reform sürecini gerçekleştirmedeki pasif tutumunu eleştirmiş, Gürcü Rüyası elitlerini ülkenin AB sürecini sabote etmekle suçlamışlardır (Parulava, 2022).

İç ve dış dinamiklerin yarattığı jeopolitik sınamalar ve demokratik gerilemeye rağmen AB Aralık 2023 tarihinde Gürcistan'ın AB aday ülke statüsünü tanımıştır. Ancak, ülkedeki demokratik gerilemenin ve iktidar partisinin otoriter eğilimlerinin adaylık statüsü başarısından kısa bir süre sonra yeniden nüksettiği görülmektedir. Örneğin, 2023'te Gürcü Rüyası iktidarı tarafından Gürcistan Parlamentosu'na sunulan fakat Gürcü toplumunun ve Batılı aktörlerin eleştirileriyle rafa kaldırılan "Yabancı Etkinin Şeffaflaştırılması" isimli kanun tasarısı

ülkenin Batılı değerlerden, demokratik ve sivil hak ve özgürlüklerden uzaklaşması bakımından sembolik bir anlam taşımaktadır. Nisan 2024'te güncellenmiş haliyle Gürcistan Parlamentosu'na yeniden gönderilen “Yabancı Etkinin Şeffaflaştırılması” isimli kanun tasarısı, finansmanının yüzde 20'sini veya daha fazlasını yurtdışından alan sivil toplum kuruluşlarının “yabancı bir gücün çıkarlarını gözetken kurum” olarak kayıt yaptırmasını şart koşturmuştur. Söz konusu kanun özellikle muhalefet partileri tarafından Rusya'da birçok sivil toplum örgütü, gazeteci, siyasetçi ve destek ağını “yabancı ajan” olarak nitelendiren benzer bir yasal uygulama olması sebebiyle “Rus yasası” olarak anılmaktadır (Goedemans, 2024). Avrupa Birliği Konseyi, Haziran 2024 tarihinde, “Yabancı Etkinin Şeffaflaştırılması” isimli kanun ile somutlaşan demokratik gerilemenin bir sonucu olarak Gürcistan'ın AB katılım sürecinin “fiili olarak durdurulduğunu” duyurmuştur (European Council, 2024a). AB'nin Gürcistan'ın üyelik sürecini durdurmasının ardından Gürcistan Başbakanı Irakli Kobakhidze, ülkesinin AB üyelik başvuru sürecini 2028 yılı sonuna kadar askıya aldığını açıklamıştır (Civil Georgia, 2024).

AB ve Gürcistan arasındaki bu kopuş şüphesiz Gürcistan açısından tarihsel bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Gürcü Rüyası Partisi'nin 2012 senesinde iktidara gelmesiyle inşa edilen pragmatizm odaklı Rusya ile “normalleşme” süreci, 2019'dan itibaren stratejik olarak muğlak fakat Rusya ile uyumlu (*accommodating*) bir dış politika çizgisine ve yönetim tarzına evrilmiştir. Gürcistan'ın değişen dış politika çizgisini sadece kötüleşen jeopolitik koşullar ve güvenlik sorunlarının yaratmış olduğu “dengeleme arayışına” veya Gürcistan'ın varolan güvenlik odaklı ve ekonomik kırılganlıklarından hareketle küçük devletlere özgü korunma davranışıyla (*hedging behavior*) açıklamak güçtür. Zira, Gürcü Rüyası iktidarının değişen dış politika çizgisinin Rusya ile transaksiyonel doğrultuda gerçekleşen ekonomik ilişkilerin ve çatışmalı konularda diyalog arayışının ötesine geçtiği görülmektedir. Öte yandan, 2019 tarihinden itibaren ortaya çıkan demokratik gerileme ve Batı karşıtı söylem Gürcistan dış politikasının Batıyla normatif ve değer temelli bağının halihazırda kopma noktasına geldiğini göstermektedir (European Council, 2024b).

Tüm bu iç ve dış dinamiklerden hareketle, Gürcü Rüyası iktidarının Batı karşıtı söylemi, Rusya ile uyumlu yasal düzenlemeler yapmaktan çekinmemesi ve muhalif gruplara yönelik dışlayıcı ve otoriter bir tutum sergilemesi ülkedeki demokratik gerilemeye ve Batılı değerlerden kopuşa işaret etmektedir. Söz konusu değişimin, iktidar partisinin hakimiyetini pekiştirecek ve anti-demokratik uygulamalara meşruiyet kazandıracak yeni bir siyasi zemin yarattığı da görülmektedir.

4. SONUÇ

Gürcistan'ın 2003 Gül Devrimi'nden itibaren geçirdiği dış politika dönüşümü, neoklasik realizmin savunduğu biçimde, sadece uluslararası sistemin baskılarıyla değil, aynı zamanda iç politik faktörlerin —siyasi elitlerin tehdit algıları, meşruiyet arayışları ve kimlik kurguları— aracılığıyla şekillenmiştir. Elde edilen bulgular, 2003 sonrasında günümüze kadar Gürcistan'ın dış politika tercihlerinin hem jeopolitik koşullar ve Rusya'ya karşı güvenlik arayışı hem de siyasi iktidara rejim konsolidasyonunu sağlayacak siyasi, ekonomik ve söylemsel manevra alanı sağlamak üzere inşa edildiğini göstermektedir.

2003 Gül Devrimi sonrasında ülkenin dış politika tercihleri Batı ile fiktisel ve kurumsal bütünleşme hedefiyle şekillenmiştir. Saakaşvili iktidarı tarafından belirlenen kimlik odaklı Batı yanlısı dış politika tercihleri, ülkenin hem uluslararası ittifaklar üzerinden Rusya'yı dengeleme amacı taşıyan güvenlik arayışıyla hem de Sovyet sonrası ulusal kimlik ve devlet inşası süreciyle yakından ilişkilidir. Saakaşvili döneminin “Avrupa'ya geri dönüş” hedefini vurgulayan yeni dış politika söyleminde Batı/Avrupa Gürcistan için yalnızca stratejik bir müttefik değil, aynı zamanda bir modernleşme ve Sovyet mirasından kopma sürecini temsil etmektedir.

2008 Rusya-Gürcistan Savaşı sonrasında Batı'nın sınırlı tepkisi ve özellikle Gürcistan'ın güvenlik sorunlarına dair yeterli kurumsal desteği sağlamaması Gürcistan'ın Batı bütünleşmesine dayalı dış politika tercihlerinin yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. 2012'de yaşanan iktidar değişimiyle görevi devralan Gürcü Rüyası Partisi ilk döneminde, bu kırılmalı Batı ve Rusya arasında denge kurmaya çalışarak aşmaya çalışmıştır. Gürcü Rüyası iktidarının Rusya ile normalleşmeyi içeren pragmatik dış politika stratejisinin Rusya ile doğrudan çatışmadan kaçınma ve ekonomik ilişkileri önceliklendirme üzerinden temellendiği görülmüştür. Bu durum, Gürcü Rüyası iktidarının görece zayıf olduğu ilk döneminde Batı ve Rusya arasında denge kurarak bir yandan rejim konsolidasyonunu sağlarken öte yandan iç politikada iktidarını sağlamlaştırmak üzere manevra alanını güçlendirdiğini ortaya koymaktadır.

2019 sonrasında ülkede eş zamanlı olarak görülen demokratik gerileme, Batı karşıtı söylem ve artan siyasi kutuplaşma Gürcistan'ın Batı ile normatif ve kurumsal bağlarını ciddi biçimde zayıflatmıştır. Özellikle 2022 Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında daha da derinleşen jeopolitik riskler ve güvenlik tehdidiyle yükselen Batı karşıtı siyasi söylem ve siyasi kutuplaşma, Gürcistan gibi küçük devletlerin dış politikalarının yalnızca sistemsel baskılarla değil, kimlik, meşruiyet ve içsel istikrar arayışlarından da derinden etkilendiğini kanıtlamaktadır. Zira, Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında Gürcistan'ın Batı'nın yaptırımlarına katılmaması, iktidarın “provokasyonlardan uzak durma” stratejisi ve Rusya'ya

karşı doğrudan eleştiriden kaçınması, ülkenin dış politikasının yalnızca jeopolitik kırılğanlıklarla değil, aynı zamanda iktidar elitlerinin güç konsolidasyonu ve rejim güvenliği kaygılarıyla biçimlendiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, AB'nin 2024 tarihinden itibaren ülkedeki demokratik gerileme sonucunda Gürcistan'ın üyelik müzakeresini fiilen durması ülkenin dış politika yönelimi ve güvenlik stratejisi açısından ciddi bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Ülkenin bağımsızlığından itibaren Batı bütünleşmesi çizgisinde ilerleyen dış politika hedeflerinin yerini Rusya ile uyumlu (*accommodating*) fakat stratejik olarak belirsiz (*ambiguous*) bir dış politika hattına bıraktığı görülmektedir. Neoklasik realizm açısından söz konusu stratejik belirsizlik ve ülkenin Rusya'ya dair tutumunu değiştirip Batı ittifakını güçlendirmeye yönelik adım atıp atmayacağı sorusunun cevabı ise sadece günümüzde küresel ölçekte hızla değişen jeopolitik dinamiklerle değil, rejimin içsel meşruiyet arayışları ve yönetici elitlerin güç projeksiyonları doğrultusunda şekillenecektir.

KAYNAKÇA

AzerNews (2014), "Georgia: Lifting of Russian Wine Embargo to Have Limited Economic Impact", <https://www.azernews.az/region/74703.html> (21.04.2025).

Bertelsmann Stiftung (2025), "Georgia Country Report 2024", <https://bti-project.org/en/reports/country-report/GEO> (20.06.2025).

Charap, Samuel (2010), "Assessing the 'Reset' and the Next Steps for U.S. Russia Policy", Center for American Progress, https://www.americanprogress.org/wp-content/uploads/issues/2010/04/pdf/russia_report.pdf (23.04.2025).

Civil Georgia (2008), "Inaugural Speech of President Mikheil Saakashvili", <https://civil.ge/archives/114132> (22.04.2025).

Civil Georgia (2012), "PM Appoints Special Envoy for Relations with Russia", <https://civil.ge/archives/122366> (21.06.2025).

Civil Georgia (2014), "Usupashvili: Anti-Discrimination Bill is About Choosing Between Europe and Russia", <https://civil.ge/archives/123670> (19.06.2025).

Civil Georgia (2015), "Georgia's 2014 Foreign Trade", <https://civil.ge/archives/124317> (17.06.2025).

Civil Georgia (2018), "President Delivers Annual Parliamentary Address", <https://civil.ge/archives/240443> (21.06.2025).

Civil Georgia (2019), “Ivanishvili: 2020 Polls Proportional, Zero Threshold”, <https://civil.ge/archives/310307> (02.06.2025).

Civil Georgia (2020), “Call All Parties to March 8 Deal to Vote for Election Reform”, <https://civil.ge/archives/356590> (01.06.2025).

Civil Georgia (2022), “Georgia Won’t Join Russia Sanctions, PM Says”, <https://civil.ge/archives/475153> (21.06.2025).

Civil Georgia (2023), “GD Chair Kobakhidze Talks “Second Front, Radical Opposition””, <https://civil.ge/archives/522057> (13.06.2025).

Civil Georgia (2024), “GD Aborts EU Accession”, <https://civil.ge/archives/638801> (21.06.2025).

Coppieters, Bruno ve Robert Legvold, Robert (2005), *Statehood and Security: Georgia after the Rose Revolution* (Cambridge, MA: MIT Press).

Cornell, Svante E. ve Frederick S. Starr (2009), *The Guns of August 2008: Russia’s War in Georgia* (New York: M.E. Sharpe).

Deyermond, Ruth (2013), “Assessing the Reset: Successes and Failures in the Obama Administration’s Russia Policy, 2009–2012”, *European Security*, 22 (4): 500–523.

Dickinson, Peter (2022), “The 2008 Russo-Georgian War: Putin’s Green Light”, <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/the-2008-russo-georgian-war-putins-green-light/> (21.06.2025).

European Commission (2014), “Association Agreement Between the European Union and Georgia”, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830\(02\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:22014A0830(02)) (21.05.2025).

European Commission (2022), “Q&A on Georgia’s Enlargement Perspective”, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_22_3800 (23.05.2025).

European Council (2021), “A Way Ahead for Georgia”, https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/210418_mediation_way_ahead_for_publication_0.pdf (21.06.2025).

European Council (2024a), “EU Enlargement”, <https://eu4georgia.eu/eu-enlargement/> (21.06.2025).

European Council (2024b), “Georgia Report 2024”, https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/7b6ed47c-ecde-41a2-99ea-41683dc2d1bd_en?filename=Georgia%20Report%202024.pdf (21.06.2025).

Foulon, Michiel (2015), “Neoclassical Realism: Challengers and Bridging Identities”, *International Studies Review*, 17 (1): 635–661.

Georgia Today (2004), “PM: Despite two foreign-funded revolutionary attempts, we have saved our country from Ukrainization and maintained peace”, <https://georgiatoday.ge/pm-despite-two-foreign-funded-revolutionary-attempts-we-have-saved-our-country-from-ukrainization-and-maintained-peace/> (15.06.2025).

GFSIS (2005), “National Security Concept of Georgia”, https://gfsis.org.ge/media/download/GSAC/resources/National_Security_Concept_Georgia.pdf (11.06.2025).

GFSIS (2006), “Strategy of the Ministry of Foreign Affairs of Georgia 2006–2009”, https://gfsis.org.ge/media/download/GSAC/resources/115_1973_997704_Strategy_MFA2006-2009En.pdf (21.06.2025).

Goedemans, Marc (2024), “What Georgia’s Foreign Agent Law Means for Its Democracy”, <https://cfr.org/in-brief/what-georgias-foreign-agent-law-means-its-democracy> (11.06.2025).

Götz, Elias ve Pär Ekman (2024), “Russia’s War Against Ukraine: Context, Causes, and Consequences”, *Problems of Post-Communism*, 71 (3): 193–205.

Götz, Elias (2022), “Near Abroad: Russia’s Role in Post-Soviet Eurasia”, *Europe-Asia Studies*, 74 (9): 1529–1550.

Gvalia, Giorgi, Bidzina Lebanidze ve David Siroky (2019), “Neoclassical realism and small states: systemic constraints and domestic filters in Georgia’s foreign policy”, *East European Politics*, 35 (1): 21–51.

Gvalia, Giorgi, David Siroky, Bidzina Lebanidze ve Zurab Iashvili (2013), “Thinking Outside the Bloc: Explaining the Foreign Policies of Small States”, *Security Studies*, 22 (1): 98-131.

Hopf, Ted (2005), “Identity, Legitimacy and the Use of Military Force: Russia’s Great Power Identities and Military Intervention in Abkhazia”, *Review of International Studies*, 31 (1): 225-243.

Jones, Stephen F. (2012), *Georgia: A Political History Since Independence* (London: I. B. Tauris).

Kakachia, Kornely ve Salome Minesashvili (2015), “Identity Politics: Exploring Georgian Foreign Policy Behavior”, *Journal of Eurasian Studies*, 6 (2): 171–80.

Kakachia, Kornely (2022), “Georgian Foreign Policy Strategy in Uncertain Times”, https://www.cacianalyst.org/resources/pdf/220905_FT-Georgia.pdf (21.06.2025).

Kakachia, Kornely ve Shota Kakabadze (2022), “What’s Behind Georgian Dream’s Anti-Western Rhetoric and Foreign Policy Behavior”, <https://gip.ge/publication-post/whats-behind-georgian-dreams-anti-western-rethoric-and-foreign-policy-behavior/> (21.06.2025).

Kakachia, Kornely, Bidzina Lebanidze ve Shota Kakabadze (2024), “Transactional Hedging Versus Value-Based Hedging: How Small Frontline States Balance Between European Integration and Russian Influence”, *European Security*, 33 (4): 594-614.

Kakachia, Kornely ve Salome Kandelaki (2022), “The Russian Migration to Georgia: Threats or Opportunities?”, <https://www.ponarseurasia.org/the-russian-migration-to-georgia-threats-or-opportunities/> (10.06.2025).

Kakachia, Kornely ve Tracey German (2022), “Achieving Security as a Small State”, Kakachia, Kornely, Tracy German, Stephen F. Jones (Der.), *Georgia’s Foreign Policy in the 21st Century: Challenges for a Small State* (London: I.B. Tauris): 34-54.

Kakachia, Kornely, Salome Minesashvili ve Levan Kakhishvili (2018), “Change and Continuity in the Foreign Policies of Small States: Elite Perceptions and Georgia’s Foreign Policy Towards Russia”, *Europe-Asia Studies*, 70 (5): 814–831.

Karadağ, Yelda (2019), *Georgian Europeanization: An Ideational and Institutional Analysis* (Unpublished PhD Dissertation) (Ankara: Middle East Technical University).

Lebanidze, Bidzina, ve Kornely Kakachia (2023), “Bandwagoning by Stealth? Explaining Georgia’s Appeasement Policy on Russia”, *European Security*, 32 (4): 676–695.

Lewis, David G. (2018), “Geopolitical Imaginaries in Russian Foreign Policy: The Evolution of ‘Greater Eurasia’”, *Europe-Asia Studies*, 70 (10): 1612–1633.

Mankoff, Jeffrey (2009), *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield).

Mankoff, Jeffrey (2010), “Russia, the Post-Soviet Space, and Challenges to U.S. Policy”, <https://www.amacad.org/publication/policy-world-meets-academia-designing-us-policy-toward-russia/section/6> (23.04.2025).

McFaul, Michael (2020), "Putin, Putinism, and the Domestic Determinants of Russian Foreign Policy", *International Security*, 45 (2): 95–139.

MFA Georgia (2012) "National Security Concept of Georgia", <https://mfa.gov.ge/en/national-security-concept> (19.05.2025).

Mitchell, Lincoln A. (2009), *Uncertain Democracy: US Foreign Policy and Georgia's Rose Revolution* (Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press).

NATO (2002), "Speech by NATO Secretary General Lord Robertson at Tbilisi State University", <https://www.nato.int/docu/speech/2002/s021122h.htm> (21.05.2025).

NATO (2008a), "Bucharest Summit Declaration", <https://www.nato.int/docu/update/2008/04-april/e0403c.html> (21.05.2025).

NATO (2008b), "NATO-Russia Council Update", <https://www.nato.int/docu/update/2008/08-august/e0812a.html> (21.06.2025).

Nilsson, M., ve Daniel Silander (2016), "Democracy and security in the EU's Eastern neighborhood? Assessing the ENP in Georgia, Moldova, and Ukraine", *Democracy and Security*, 12 (1): 44–61.

Nodia, Ghia (2013) "Divergent Interests: What Can and Cannot Be Achieved in Georgia–Russia Relations", Kakachia, Kornely ve Michael Cecire, (Der.), *Georgian Foreign Policy: The Quest for Sustainable Security* (Tbilisi: Konrad-Adenauer-Stiftung): 97-110.

Nodia, Ghia (2022), "Taking the Road Away from Europe: How Far Could Georgia Go?", <https://ceps.eu/download/publication/?id=37486&pdf=CEPS-Explainer-2022-02-Taking-the-road-away-from-Europe-how-far-could-Georgia-go-.pdf> (11.06.2025).

Ó Beacháin, Donnacha ve Frederik Coene (2014), "Go West: Georgia's European Identity and Its Role in Domestic Politics and Foreign Policy Objectives", *Nationalities Papers*, 42 (6): 923–941.

Parulava, Dato (2022), "Georgians fear their government is sabotaging EU hopes", *Politico*, <https://www.politico.eu/article/georgian-fear-government-sabotaging-eu-hope/> (21.06.2025).

Rathbun, Brian (2008), "A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism", *Security Studies*, 17 (2): 294–321.

Reiter, Erich ve Heinz Gärtner (2001), *Small States and Alliances* (Heidelberg, New York: Physica-Verlag).

RFERL (2018), “Georgian President Calls For 'Strategic Patience' Toward Russia”, <https://rferl.org/a/georgian-president-calls-for-strategic-tolerance-of-russia/29204413.html> (21.06.2025).

RFERL (2021), “Georgia's Ruling Party Tears Up EU-Brokered Deal with Opposition”, <https://rferl.org/a/georgia-eu-deal-crisis-kobakhidze-/31382714.html> (21.06.2025).

RFERL (2022), “Ukraine Invasion Sparks Protest in Tbilisi”, <https://rferl.org/a/ukraine-invasion-tbilisi-protest-georgia/31731006.html> (21.06.2025).

RFERL (2024), “Georgian Dream Takes On The 'Global War Party'”, <https://rferl.org/a/global-war-party-georgian-dream-bidzina-ivanishvili/32951749.html> (13.06.2025).

Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro ve Steven E. Lobell (2016), *Neoclassical Realist Theory of International Politics* (New York: Oxford University Press).

Rose, Gideon (1998), “Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, *World Politics*, 51 (1): 144–172.

Rosen, Armin (2012), “The Billionaire Who Would Rule Georgia: An Interview with Ivanishvili”, <https://theatlantic.com/international/archive/2012/08/the-billionaire-who-would-rule-georgia-an-interview-withivanishvili/261635/> (21.04.2025).

Rothstein, Robert L. (1968), *Alliances and Small Powers* (New York: Columbia University Press).

Sharashenidze, Tornike (2019), “Too Normal? Georgia, Democracy, and the ‘Gavrilov Crisis’”, https://ecfr.eu/article/commentary_too_normal_georgia_democracy_and_the_gavrilov_crisis/ (21.06.2025).

Taliaferro, Jeffrey W. (2009), “Neoclassical Realism and Resource Extraction: State Building for Future War”, Lobell, Steven E., Norrin M. Ripsman ve Jeffrey W. Taliaferro (Der.), *Neoclassical Realism, the State, and Foreign Policy* (Cambridge: Cambridge University Press): 194–226.

Transparency International (2020), “Georgia’s Economic Dependence on Russia: Trends and Threats”, <https://transparency.ge/en/blog/georgias-economic-dependence-russia-trends-and-threats> (21.06.2025).

Transparency International (2022), “Georgia’s Economic Dependence on Russia: Impact of the Russia-Ukraine War”, <https://transparency.ge/en/post/georgias-economic-dependence-russia-impact-russia-ukraine-war-0> (21.06.2025).

Tsuladze, Lia, Flora Esebua, Irakli Kakhidze, Ana Kvintradze, Irina Osepashvili ve Mariam Amashukeli (2016), “Performing Europeanization: Political Vis-à-Vis Popular Discourses on Europeanization in Georgia”, <http://css.ge/wp-content/uploads/Eng-1.pdf> (21.04.2025).

UNDP (2013), “Socioeconomic Vulnerability in Georgia”, https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/ge/GE_vnerability_eng.pdf (11.06.2025).

Waltz, Kenneth (1979), *Theory of International Politics* (Reading, Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company).